

UDK 792.2(497.16)

Stručni rad

Luka I. MILUNOVIĆ (Cetinje)

milmil@t-com.me

ŽIVE SLIKE U DVORCU PRIJESTOLONASLJEDNIKA DANILA

- Uz stoljeće crnogorskoga državnog teatra -

U povodu stoljeća od formiranja državnoga profesionalnog teatra u Crnoj Gori, uz skretanje pažnje na za tadašnje prilike ipak neuobičajen scenski (zbog mjesta dešavanja i učesnika svakako i šire društveni) događaj koji se odigrao u dvorcu crnogorskoga prijestolonasljednika Danila o Božiću 1911. godine, u radu se otvara pitanje koliko je (ili koliko je mogla) sadržina književnih djela iz dvorske biblioteke uticala na odluku članova dinastije Petrović da sami organizuju dramske priredbe te na to kakav će biti izbor oblika i sadržaja tih programa.

Ključne riječi: *žive slike, dvorac Danila II, pozorište, Crna Gora*

U Crnoj Gori je tek 1910. godine osnovan državni teatar sa stalnim profesionalnim ansamblom. Odmah po osnivanju profesionalni ansambl smjestio se u Zetski dom. Tada je već bilo proteklo više od karat stoljeća (1884) od početka kontinuiranoga pozorišnog života i polaganja kamena temeljca tome pozorišnom zdanju. Scenski događaji na Cetinju, prijestonici Crne Gore, ni poslije osnivanja profesionalnoga teatra neće se odvijati samo u Zetskome domu. Raznim prigodama pri upriličenim svečanostima, s najčešće plesnim i muzičkim programima, ali i ponekad uz prikazivanje obično kraćih, ili samo dijela većih dramskih djela, organizatori će koristiti sale u: *Vojnom stanu, Vladinu domu, Velikoj lokandi - Grand hotelu* ili ponekad u boljim cetinjskim kafanama i restoranima. Kad je, međutim, u pitanju izvođenje raznih dramskih sadržaja van Zetskoga doma, posebno treba skrenuti pažnju na Dvorac prijestolonasljednika Danila de su krajem 1911. godine veoma često ugošćavani dramski umjetnici. Najstariji sin kralja Nikole I i njegova supruga Milica (Juta Meklenburg-Strelie) rado su u svome domu organizovali prikazivanje pozorišnih predstava u izvođenju članova državnoga teatra, ali i drugih oblika scenskoga izraza, u kojima su ponekad i sami učestvovali.

Prijestolonasljednik Danilo N. Petrović (oficijelno kralj Danilo II biće tek desetak dana, od smrti svoga oca do abdiciranja, u korist svoga sinovca, kralja Mihaila I) bio je strastven lovac i ljubitelj prirode, ba bi se poslije ženidbe (15. VII 1899. godine kada je, kako je neko primijetio, Crna Gora dobila najdužu riječ: prijestolonasljednikovica) sve više okretao zabavama vezanim za svoj dom (dramski prikazi, bešede, šednici,...) i park u neposrednoj okolini dvorca (*garden party*, tenis, klizanje, sketing...). Nas će naravno ovde posebno zanimati izvođenje dramskih sadržaja.

Ondašnja periodika, poglavito poluslužbena novina „Glas Crnogorca“, pažljivo je pratila, a ponekad i opširno obavještavala javnost o kulturnim dešavanjima u dvorcu crnogorskoga prijestolonasljednika. Evo kako, u rubrici *Dvorske i diplomatske vijesti*, „Glas Crnogorca“ krajem 1911. godine bilježi odvijanje scenskih priredbi u domu prijestolonasljednika Danila: „Njihova Kralj. Visočanstva Knjaz Nasljednik i Knjaginja Nasljednica u toku ove nedjelje u svečanoj dvorani u svome Dvoru priredili su dvije zabavne večeri, na kojima su članovi Kralj. N. Pozorišta davali predstave pred uzvišenim članovima Kraljevske Porodice, diplomatskim korom i nekolikim velikodostojnicima. Prvo se davala, u utorak, šaljiva igra *Karlova tetka*. Predstava je postigla tijekom veći uspjeh što su se uzvišeni domaćini postarali da sve pripreme budu udešene u tajnosti, te su pozvani gosti bili očarani iznenađenjem kad su ušli u sjajnu dvoranicu, u kojoj je veoma ukusno bila udešena mala pozornica.“¹

*Jedan deo ono veličanstvene dvorane, galerije slika u Gont Ha-
uzu, bio je udešen kao pozornica. On je tome već poslužio jedan-
put, kad je Džordž III bio kralj, ... Jedne ili dve od nekadašnjih
kulisa donesene su s tavana, gde su još odonda ležale, i obnov-
ljene za ovu svečanost.*²

¹ „Glas Crnogorca“, XL/1911, br. 53, str. 1. Navodimo po: **CCXVII**, u: „Pozorišna kritika u crnogorskoj periodici : hrestomatija“ / Luka I. Milunović Ljiljana Milunović, Cetinje, 2004, str. 393.

² Uz pisanje crnogorske periodike o scenskim priredbama na Cetinju krajem 1911. godine radi komparacije prenosimo opise sličnih događaja koji su vezani za Englesku u prvoj polovini 19. stoljeća iz: Vilijam Mekpis Tekeri (*Thackeray, William Makepeace 1811-1863*), **Vašar taštine**, Podgorica, 2004, str. 576-582. U biblioteci na crnogorskom dvoru danas postoje primjerci toga romana na francuskom i engleskom jeziku (sig.: A-6573/I-III i A-6242) s godinom izdanja koja dozvoljava pretpostavku da su mogli biti korišćeni u vrijeme pripremanja scenskih priredbi koje su ovom prilikom predmet naše pažnje. Držimo da na taj način, pored ostalog, podstičemo interesantno pitanje: da li je uopšte ili, ako jeste, u kojoj mjeri i Tekerijev roman (ili sadržina drugih književnih djela iz dvorske biblioteke) doprinio donošenju odluke o organizovanju prikazivanja živih slika i drugih dramskih formi na dvoru prijestolonasljednika Danila s jedne, odnosno na sadržaj repertoara državnoga profesionalnog teatra s druge strane. Čini se interesantnom temom uporedno posmatranje sadržaja dvorske biblioteke i prikazanih dramskih djela (s aspekta izbora samih književnih djela, ali i dramskih formi) na Cetinju krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

O predstavama prikazanim u dvorcu prijestolonasljednika Danila list dalje nastavlja: „Osjećajući da igraju pred najodličnijom publikom, prikazivači su se trudili da odigraju što najljepše umiju i njihov je trud bio nagrađen“... i dalje ... „Druga je predstava bila u petak, kada se davala francuska komedija *Diran i Diran* pred istom odličnom publikom, te su se prisutni i ovog puta u najboljem raspoloženju razišli očarani gostoljubivošću uzvišenih domaćina, koji učiniše sve, da svojim gostima pruže što bolje i raznovrsnije zabave i uživanja.“. Zahvaljujući sačuvanim afišima za predstave (štampani u tiražu od 50 komada), de je pored najave objavljen i siže dramskoga djela na francuskom jeziku, saznajemo da su u predstavi „*Diran i Diran*“ igrali glumački parovi – supružnici: Jovanović, Pavićević, Micić i Vučićević, kao i gospodin Milošević. Nekoliko dana kasnije odigrana je i „Čikina kuća“, dok je 17. (30) decembra 1911. godine Kraljevsko crnogorsko narodno pozorište „...U dvoru njegova kraljevskog visočanstva Kraljevića našljednika...“ prikazao *Knjaz Arvanit*,³ „...dramski čin u 6 slika od Nikole I.“ U tome komadu, pored već pomenutih glumaca članova narodnog pozorišta, igrali su i Đoko Beg (Bego- vić), Keljević, Burza, Vojvodić i Marić.⁴

Govoreći o scenskim zbivanjima u dvorcu prijestolonasljednika Danila posebno ćemo ovom prilikom skrenuti pažnju na prikazivanje *živih slika* (*Tableaux vivants*) o čemu je u podlisku „Glas Crnogorca“ donio zapis potpisan inicijalima pb. (prof. Pera Bogdanović koji je tada, pored svoje profesorske dužnosti vršio i dužnost upravnika državnoga teatra).⁵ Treba reći da su tokom posljednjih decenija 20. stoljeća žive slike u više prilika prikazivane i u Zet- skom domu.

U to vreme došao je bio k nama iz Francuske lepi običaj da se predstavljaju žive slike: i bio je veoma rasprostranjen u našoj domovini, dajući prilike mnogim gospođama među nama, koje su se odlikovale lepotom, da pokažu svoje draži, a onome manjem broju koji je imao mašte, da razvije svoju umešnost.

Krajem 1911. odnosno početkom 1912. godine (drugi dan Božića) prikazano je, u dvorcu Danila i Milice Petrović, osam živih slika u kojima su učestvovali ugledni Cetinjani, istaknuti državni zvaničnici i članovi dinastije.

³ Repertoar prikazan krajem 1911. godine u dvorcu prijestolonasljednika Danila: 29. novembar – *Karlova tetka*; 2. decembar – *Diran i Diran*; 8. decembra – *Čikina kuća*; 14. decembar – *Bibliotekar*; 17. decembar – *Knjaz Arvanit*; 26. decembar – Žive slike.

⁴ O izvedenim predstavama u Dvorcu prijestolonasljednika Danila vidi opširnije u: „Stoljeće crnogorskog državnog teatra : Repertoari“, tom I /Luka Milunović. Velimir Vujačić. Ljiljana Milunović, Cetinje, 2010, str. 331-345.

⁵ pb, „Žive slike (Tableaux vivants)“, „Glas Crnogorca“, XL/1911, br. 57, str. 7-9. Navodimo po: *CCXXI*, u: „Pozorišna kritika u crnogorskoj periodici : hrestomatija“ / Luka I. Milunović. Ljiljana Milunović, Cetinje, 2004, str. 397-402.

„Već na probama se vidjelo da će prikaz imati i *umjetničku* vrijednost, te je Uzvišeni Domaćin došao na lijepu misao da pozove što veći broj gledalaca, da bi i oni uživali u ovako rijetkoj i plemenitoj zabavi kakva se u našoj varoši vrlo rijetko viđa.“ napisao Bogdanović u uvodu prikaza tih scenskih događaja. Te večeri na Cetinju su prikazane *žive slike* s nazivima: „Pjesnik i vila“, „Guslar“, „Hercegovačko roblje“, scena iz „Fausta“, „Romeo i Julija“, „Judita i Holofern“, „San Jakovljević“ i „Hofmanove priče“. Treba reći i to da je opis te dramske večeri u prijestolonasljednikovom dvorcu koji je donio poluslužbeni „Glas Crnogorca“ za ono vrijeme bio zaista veoma opširan.

Oslonićemo se na opise profesora Pera Bogdanovića kako su prikazane dvije od osam živih slika da bi ilustrirali atmosferu tokom kulturne večeri u prijestolonasljednikovom dvorcu. O prvoj izvedenoj živoj slici – „Pjesnik i vila“ autor prikaza u „Glasu Crnogorca“ zapaža: „Koliko je god pažnje bilo uloženo u režiju, ipak se režiseru desila mala pometnja, te je dao znak da se zavjesa digne za drugu polovinu publike, a ta publika još nije bila ni unišla u dvornicu; zbog toga nespornost većina ih nije vidjela tu sliku, koju mnogi drže za najljepšu od svih osam. – Nj. Kr. V. Knjaginja Našljednikovića stajao u sredini pozornice u bijelom vilinskom ruhu i držao lovorov vijenac, kojim krunisao pjesnika. Pjesnik bješe Nj. Kr. V. Knjaz Petar. Sjedio je na kršu i zamišljeno gledao u daljinu; utonuo u zanosne misli, on i ne opazao divnu vilinsku pojavu; njegove oči bludiše put Skadarskog Jezera. U publici bješe nastao tajac. Lik Knjaz Petra, koji se hotimično bijaše tako maskirao, da nalikao svom Uzvišenom Ocu, očarao je sve prisutne; naročito pak bijahu dirnuti oni, koji poznavahu Gospodara u mladosti... Najsvečaniji pak trenutak bješe, kada u nijemoj tišini odjeknuše zvuci glasovira i začu se milozvučni glas Nj. Kr. V. Knjaginje Natalije, koja pjevala stihove iz Gospodareva spjeva 'Pjesnik i vila':

Tad mi oči zasuziše.
Uhvati me mrak i tama.
Trže iz njih bistra voda,
Ka' s izvora da je sama;
U dva mlaza k zemlji pada,
Među gore te se stae
Dok Jezero Skadarsko se,
Od tih mojih suza začu!...”

U „Glasu Crnogorca“ je zatim takođe biranim riječima opisano prikazivanje narednih živih slika: „Guslara“, „Hercegovačkog roblja“ i scene iz „Fausta“ da bi se zbog samih izvođača posebna pažnja posvetila petoj slici.

„... **u prvom prizoru.** Jedan turski oficir s ogromnom perjanicom (pretpostavljalo se da još ima janičara, i fes još nije bio zame-

nio staru i veličanstvenu čalmu pravovernih) ležao je na divanu, činio se da puši na nargile, u kojima se, međutim, zbog gospođa mogla pušiti samo jedna mirisava pastila. Turski dostojanstvenik zeva i pokazuje znake dosade i zlovolje. Zatim pljeska rukama, i pojavljuje se Nubijac Mesrur, golih rurku, s ogrlicom i grivnama, s jataganima, i svim ostalim istočnjačkim proborom - koštunjav, visok i odvratan. On čini selam pred milordom agom.

Jeza užasa i miline prožima gledaoce. Gospođe šapuću jedna drugoj. Crnoga roba dao je Bedevinu Sezanu jedan egipatski paša u zamenu za trideset i šest boca maraskina. On je toliko i toliko odaliski zašio u vreće i bacio ih u Nil.

„Nek uđe trgovac s robljem“, kaže turski sladostrasnik mahnuvši rukom. Mesrur dovodi trgovca s robljem pred milorda: on vodi sobom jednu ženu uvijenu velom. Skida joj veo. Silan pljesak potresa kuću. To je gospođa Vinkvort (bila je gospođica Epsolom) s prekrasnim očima i kosom. Ona je u raskošnom istočnjačkom odelu; u sjajne crne vitice upletene su mnogobrojne đinđuve; haljina joj je sva pokrivena zlatnim groševima. Mrski muhamedanac pokazuje se očaran njenom ljepotom. Ona pada pred njim na kolena i preklinje ga da je vrati u plenine gdje je rođena, i gde dragan Čerkez još uvek oplakuje odlazak Zulejke. Nikakve molbe ne uzbuđuju tvrdo srce Hasanovo. On se smeje pri pomenu dragana u Čerkeskoj. Zulejka krije lice rukama, i sva klonula ostaje u položaju najlepšeg očajanja. Reklo bi se da za nju nema više nikakve nade, kad - kad se pojavljuje Kislar-aga.

Kislar-aga donosi poruku od sultana. Hasan prima i stavlja sebi na glavu strašni ferman. Njime ovladuje užas, dok se na crnčevom licu (to je opet Mesrur, u drugom odijelu) odgleda vražja radost. „Milost! milost!“ uzvikuje paša: dok se Kislar-aga kobno ceri i vadi iz džepa - svilen gajtan.

Zavesa se spušta upravo u času kad se on sprema da upotrebi to strašno oružje.“

Pratimo riječi autora prikaza o živoj slici „Romeo i Julija“ koja je prikazana peta po redu te večeri u prijestolonasljednikovom dvorcu. U izvođenju te žive slike učestvovali su sami domaćini: „Petu sliku bilo je najteže uspješno izvesti; ponajteže zato, jer je najjednostavnija, i što je prikazuju samo dvije osobe: *Romeo i Julija*. Međutim, mnogi od najmjerodavnijih poznavalaca baš su ovom slikom najvećma bili očarani. - Drugi čin, druga scena značinite Šekspirove tragedije. Kapuletov vrt. Ponoć, mjesečina. Romeo je krišom

došao u vrt najvećem neprijatelju svoga doma Kapuletu, ne bi li kroz prozor ugledao bajnu Đulijetu...” opis malo dalje teče: „... Kad ju Romeo ugleda, počinju sa njegiovih usana teći oni zanosni ljubavni stihovi Šekspirovi, kakvih je malo koji pjesnik ispjevao. Romea je igrao Njegovo Kr. Visočanstvo Kraljević Našljednik, Juliju Nj. Kr. V. Knjaginja Našljednikovica, a shodnu opersku ariju otpjevala je svojim umilnim pjevanjem Nj. Kr. V. Knjaginja Natalija, praćena svirkom g-đe. Gregovićke. – Nijema ponoćna tišina, blijedozelena svjetlost i maestetična pjesma izvan pozornice očarali i gledaoce tako, da se odjedared zahorio pljesak dopadanja, te je slika prikazana ne kao ostale triput, no četiri puta; publika kao da nije mogla da se rastane od divnog ovog prizora. Julija bješe u raskošnom bogatom odijelu princeze iz doba talijanske renesanse; sa balkona pružaše, puna gracije i milošte, divnu ružu Romeu, koji, odjeven u zlatotkani bijel⁶ plav, kao da svu mladićsku dušu bijaše ulio u zvuke svoje gitare.“

Poslije te, po riječima autora dopisa u štampi, prikazane su takođe s najvećim uspjehom i žive slike: „Judita i Holofern“, „San Jakovljevič“ i „Hofmanove priče“.

Počinje posljednji prizor. *Sad je na pozornici jedan grčki šator. Nekakav visok i krušan čovjek leži na odru u njemu. Iznad njegove glave okačeni su njegov kalpak i štit. Sad mu nisu potrebni. Ilijum je pobeđen. Ifgenija je mrtva. Kasandra je zarobljena u drugom šatoru. Kralj nad ljudima (to je pukovnik Kroli, koji, zacelo, nema ni pojma o propastu Ilijuma ni o pobedi nad Kasandrom), slavni muž spava u svojoj odaji u Argosu. Jedna svetiljka baca na zid golemu treperavu senku uspavanog ratnika - trojanski mač i štit blistaju u njenoj svetlosti. Orkestar izvodi potresnu muziku iz Don Žuana pred ulazak kipa.*

Egist se privlači bled i na prstima. Koje je ono avetinjski blede lice koje ga tužno prati pogledom iza podignutog zastora? On diže nož da ubode spavača koja se okreće na svojoj postelji, i kao da pruža grudi njegovom udarcu. Ali ovaj nema snage da udari plemenitog uspavanog vojvodu. Kilmnestra se odjednom stvori u odaji kao privođenje - ruke su joj nage i bele, riđa kosa pada joj raspletana po ramenima, lice joj je samrtnički blede, a oči joj sijaju tako avetinjskim podsmehom da se prisutni stresaju gledajući je. ...

⁶ Bijel, bijelj, bijelić [kroz dokumenta iz onoga vremena: ... jedan bijelj francuski... (...to je jedina dobra i duraća haljina)] - vrsta ogrtača. Ovde u tekstu ogrtač plave boje protkan zlatnim koncem.

Ona s prezrenjem otima nož iz Egistove ruke, i prilazi postelji. Vidite ga kako seva nad njenom glavom u svetlosti svetiljke, i - i svetiljka se gasi, neko zastenja, a sve ostalo je tama. ... Posluga unosi u dvoranu poslužavnike sa hladnom zakuskom, a predstavljači se uklanjaju da se pripreme za drugi deo predstave.⁷

Poslije veoma nadahnutih opisa svih osam izvedenih živih slika u kojima za atmosferu na dvoru i učesnike u dramskim prikazima nije štedio komplimente autor će ipak, vraćajući se u surovu realnost svakodnevice, svoj prilog u „Glasu Crnogorca“ zaključiti konstatacijom: „Kakav kontrast, kada smo iz sjajne palate Kraljevičke, poslije onih scena i muzike, poslije one gostoljubivosti i ljubaznosti domaćinske, izašli u skromne ulice naše varoši i

⁷ „Tri slike ovoga drugog dela odigrane su samo mimikom, i izvedene su na sljedeći način: Prva slika. Pukovnik Roden Kroli, nosilac visokog odličja, u klempavom šeširu i s palicom u ruci, ogrnut debelom kabanicom i s fenjerom koji je donesen iz štala, prelazi preko pozornice i gromoglasno objavljuje koliko je sati. Na donjem spratu kuće vide se kroz prozor dva trgovачka putnika kako se kartaju i zevaju. K njima prilazi čovek nalik na slugu (pleniti Dž. Ringvud), čiju ulogu mladi plemić igra savršeno, i skida im obuću; a malo zatim sobarica (plemeniti lord Sautdaun) sa dve sveće i grejalicom. Ona se penje na gornji sprat i zagreva postelje. Zatim udara grejalicom o pod da pozove putnike. Odlazi. Oni navlače noćne kape, i spuštaju zavese. Sluga izlazi, zatvara kapke na donjem spratu. Čujete ga zatim kako iznutra zaključava vrata i stavlja polugu na njih. Svetlost se gasi. Orkestar svira „Spavaj, spavaj, ljubavi moja!“ Glas iza zavese objavljuje: „Prva slika“.

Druga slika. Sve svetiljke sinu odjednom. Orkestar svira poznatu iz Džona iz Pariza. „Kako je lepo putovati!“ Dekor je isti. Između prvog i drugog sprata kuće vidi se natpis sa Stinovim grbom. Čuje se kako u celoj kući zvone zvoncad. na donjem spratu vidite jednog čoveka koji pruža nekakav list hartije drugome, a ovaj steže pesnicu, preti i kune se da je to strašno. „Konjušaru, daj moje dvokolice“, viče drugi pred vratima. Gladi sobaricu (plemenitog lorda Sautdauna) po podvaljku; izgleda da ona žali što on odlazi, kao što je to činila Kalipso pred odlazak onoga drugog visokog putnika, Ulisa. Sluga (plemniti Dž. Ringvud) prelazi preko pozornice s drvenim kovčezom, punim srebrnih bočica i viče „Kupite lonce“ tako šaljivo i prirodno da cela kuća odjekuje od pljeskanja, a kita cveća pada pred njega. Krak, krak, krak, čuju se bičevi. Krčmar, sobarica, sluga, pritrčavaju vratancima; ali upravo u času kad stižu neki otmeni gosti, zavesa se spušta, a nevidljivi pozorišni reditelj objavljuje: „Druga slika“.

... Dok se zavesa povlači u stranu, čuje se kako zvoni zvono, „Narode, penji se!“ uzvikuje jedan glas. Ljudi se opraštaju jedni s drugima. Strašljivo ukazuju na oblake, koje predstavlja jedan tamna zavesa, i zabrinuto mašu glavama. Ledi Skvimz (plemeniti lord Sautdaun), sa svojim psetancetom, svojim torbama, torbicama i mužem, zauzima mesto hvatajući se za nekakvu užad. Vidi se da je to neki brod.

Kapetan (pukovnik Kroli, nosilac visokog odličja), s naherenim šeširima i sa dogledom u ruci, ulazi, pridržavajući šešir na glavi, i gleda u daljinu; peševi njegovog kaputa lepršaju se kao na vetru. Kad ostavi šešir da bi se poslužio dogledom, šešir mu odleti, a svi pljeskaju. Duva hladan vetar. Muzika se pojačava i fijuče sve silnije; mornari prelaze preko pozornice nesigurnim korakom, kao da se brod jako ljulja. Nadkonobar (plemeniti Fž. Ringvud) prolazi posrćući, noseći šest umivaonika. Brzo stavlja jedan pred lorda Skvimza - ledi Skvimz, nagazivši na svoje psetance, koje počinje žalosno da skiči, prinosi rubac i naglo izlazi iz kabine. Muzika se uzdiže do najviših tonova bure, i to je svršetak treće slike.“

razišli se po svojim stanovima! Kako je svaki gledalac blagodarani za tu pravu knjaževsku gozbu, kakvom se ni mnoge veće varoši, no što je naše Cetinje, ne mogu podičiti.“

Tako je na dvorcu prijestolonasljednika Danila ispraćena 1911. odnosno dočekan 1912. godina koja će Crnoj Gori donijeti ponovo ratna vremena. Vrata Janusova hrama iznova se otvaraju⁸ u Crnoj Gori, a muze: Melpomena, Talija i druge moraju da čute jer je progovorilo oružje.

Upravo protekla 1911. – za tek obnovljenu kraljevinu u Crnoj Gori je bila jedina čitava kalendarska godina bez ratnih dejstava. Druga decenija 20. stojeća, a prva za Kraljevinu Crnu Goru, iako je započela predstavama tek formiranog domaćeg stalnog profesionalnog pozorišnog ansambla u okviru državnoga, upravo otvorenog „Kraljevskog crnogorskog narodnog pozorišta“ u Zetskome domu, niukoliko neće pogodovati razvoju pozorišne umjetnosti i kulture uopšte. To je naime vrijeme kad Kraljevina Crna Gora, iz godine u godinu, vodi tri rata da bi u vihoru posljednjega od njih nestala s političke karte Evrope. Vjerujemo da niko od prisutnih te večeri na dvoru gledajući prijestolonasljednika Danila i njegove najbliže u raskošnim prikazima živih slika nije ni u najdaljim primislima imao mogućnost da će već kroz koju godinu svi članovi dinastije Petrović morati da zauvijek napuste Cetinje i Crnu Goru. Poslije pada Lovčenskoga fronta, na samome početku 1916. godine, na Cetinje, u Prijestonicu Crne Gore ušla je strana vojna sila.

⁸ Jovan Pavlović, direktor Cetinjske gimnazije (ubrzio će biti postavljen na mjesto ministra provjete i crkvenih poslova Knjaževine Crne Gore) koji upravo organizuje, igra i režira predstave na početku kontinuiranoga pozorišnog života na Cetinju u prvom broju tek pokrenutoga lista „za književnost i zabavu“ - „Crnogorka“ pišući o kulturnim događajima s početka 1884. godine, alegorično ističe: „Ali vremena se mijenjaju. Hram Janusov stoji već od nekoliko godina zatvoren u Crnoj Gori.“

LUKA I. MILUNOVIĆ

**TABLEAUX VIVANTS IN THE CASTLE OF HEIR
DANILO**
- *A century of the Montenegrin National Theatre* -

On the occasion of a century since the establishment of the national professional theatre in Montenegro, calling attention to an unusual stage (due to the location and participants, broader social, as well) event that took place in the Castle of Montenegrin Heir Danilo at Christmas, 1911, the article raises the question of how much the contents of literary works from the royal library influenced the decision of the members of the Petrović dynasty to organize ladies' programs themselves and what would be the choice of form and content of these programs.

Key words: *tableaux vivants, Danilo II, theatre, Montenegro*